

Katarzyna Sowa-Bacia (<https://orcid.org/0000-0002-7281-5634>)

Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie

Kształcenie zdalne na kierunku filologia germańska Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie w czasie pandemii choroby COVID-19 – doświadczenia prowadzącej i opinia studentów

1. Wstęp

Ze względu na pandemię choroby COVID-19 decyzją rządu zawieszono zajęcia dydaktyczne na uczelniach wyższych w Polsce od 12 marca 2020 roku (por. Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 11 marca 2020 r. w sprawie czasowego ograniczenia funkcjonowania niektórych podmiotów systemu szkolnictwa wyższego i nauki w związku z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19)¹. Dalszy rozwój pandemii oraz dalsze ograniczenie działania uczelni wyższych (por. Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 23 marca 2020 r. w sprawie czasowego ograniczenia funkcjonowania niektórych podmiotów systemu szkolnictwa wyższego i nauki w związku z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19)² niejako wymusiły realizację zajęć dydaktycznych z wykorzystaniem metod i technik kształcenia na odległość. Także w Rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 23 marca 2020 r. w sprawie czasowego ograniczenia funkcjonowania niektórych podmiotów systemu szkolnictwa wyższego i nauki w związku z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19³ zalecono zdalną realizację zajęć dydaktycznych: *uczelnie oraz inne podmioty prowadzące kształcenie doktorantów, które dysponują infrastrukturą i oprogramowaniem umożliwiającymi prowadzenie zajęć z wykorzystaniem metod i technik kształcenia na odległość, prowadzą zajęcia z wykorzystaniem tych metod i technik niezależnie od tego, czy zostało to przewidziane w programie danego kształcenia*. Taka forma realizacji wszystkich zajęć, a nie tylko wybranych, jak miało to miejsce dotychczas, była novum zarówno dla prowadzących zajęcia, jak i studentów. Celem niniejszego artykułu jest przytoczenie różnych definicji pojęcia kształcenia zdalnego oraz ukazanie doświadczeń wykładowcy ze zdalnego prowadzenia wybranych zajęć na filologii germańskiej

¹ <https://dziennikustaw.gov.pl/DU/2020/405>, dostęp 15.08.2020 r.

² <https://dziennikustaw.gov.pl/DU/2020/511>, dostęp 15.08.2020 r.

³ <https://dziennikustaw.gov.pl/DU/2020/511>, dostęp 15.08.2020 r.

Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie. Ponadto celem artykułu jest przedstawienie wyników badania przeprowadzonego wśród studentów powyższego kierunku, które dotyczyło m.in. wskazania zalet i wad zajęć zdalnych, w których mieli możliwość uczestnictwa. Poznanie opinii studentów na temat zajęć zdalnych jest ważne z dwóch względów. Po pierwsze chciano sprawdzić, czy taka forma prowadzenia zajęć jest idealną formą zdobywania wiedzy wśród młodych ludzi, którzy bardzo często korzystają z internetu, np. z mediów społecznościowych, a także wykonują transakcje płatnicze czy robią zakupy. Po drugie chciano się dowiedzieć, jakie ewentualne aspekty prowadzenia zajęć zdalnych można ulepszyć, żeby studenci z takich zajęć byli usatysfakcjonowani. Jest to bardzo istotna kwestia ze względu na dynamiczny rozwój pandemii, a w konsekwencji tego być może konieczność powrotu do nauczania zdalnego także w przyszłości.

2. Kształcenie zdalne – definicje pojęcia

W literaturze przedmiotu znajdujemy wiele definicji pojęć kształcenia zdalnego, określanego bardzo często e-learningiem lub kształceniem na odległość. W związku z tym w niniejszym artykule pojęcia te używane są zamiennie.

Najbardziej trafnymi w przypadku kształcenia akademickiego wydają się być trzy definicje. Według pierwszej z nich „e-learning to wszelkie działania wspierające proces szkolenia, wykorzystujące technologie informatyczne” (M. Hyla, 2005: 19). Według drugiej e-learning to forma edukacji, która obejmuje różne techniki i metody uczenia się, łącząca samodzielną naukę z metodami tradycyjnymi (por. A. Clarke, 2004: 9). Natomiast według trzeciej e-learning to kształcenie, które jest wspomagane komputerami i internetem (por. J. Marković, 2008: 9). Można stwierdzić, że e-learning na poziomie akademickim to z jednej strony nauczanie wykorzystujące tradycyjne formy kształcenia, np. wykład lub konwersatorium, nauczanie wykorzystujące różne techniki i metody uczenia się, stosowane także w nauczaniu bezpośrednim, np. burza mózgów. Z drugiej strony to nauczanie wykorzystujące technologie informatyczne, np. aplikacja Teams, w której wykład może być przekazywany na żywo i nagrywany. Do korzystania z tych technologii niezbędne jest posiadanie komputera lub smartfona oraz łącza internetowego. E-learning na poziomie akademickim to także nauczanie łączące samodzielną naukę oraz wspierające autonomię uczącego się w większym stopniu niż nauczanie bezpośrednie – student wybiera odpowiedni dla siebie dzień i godzinę, logując się na platformie e-learningowej, np. na platformie Moodle, i bierze udział w kursie.

3. Kształcenie zdalne na filologii germańskiej Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie – doświadczenia prowadzącej

W semestrze letnim roku akademickiego 2019/2020 prowadziłam zdalnie następujące przedmioty: *Praktyczna nauka języka niemieckiego* (60 godzin), *Dydaktyka* (30 godzin) oraz *Gramatyka praktyczna* (30 godzin), zarówno na

studiach stacjonarnych, jak i niestacjonarnych pierwszego stopnia. Przed wybuchem pandemii nie posiadałam żadnego doświadczenia w kształceniu w sposób zdalny. Do prowadzenia konwersatoriów, konsultacji oraz do przeprowadzania egzaminów ustnych wykorzystywałam aplikację Microsoft Teams, natomiast do przeprowadzania egzaminów pisemnych oraz do zadawania pracy domowej studentom wykorzystywałam platformę e-learningową Moodle. Aplikacja Microsoft Teams oraz platforma e-learningowa Moodle były narzędziami zalecanymi przez władze Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie. Zarówno aplikacja Microsoft Teams, jak i platforma e-learningowa Moodle są dostępne nieodpłatnie dla pracowników oraz studentów tegoż uniwersytetu. Powyższe narzędzia służące do prowadzenia zajęć zdalnie były dla mnie narzędziami, których wcześniej nie używałam. Aplikacja Microsoft Teams jest w moim odczuciu aplikacją stosunkowo łatwą w obsłudze. Ponadto w Intranecie Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie dostępne były instrukcje obsługi, dzięki którym można było pogłębić wiedzę oraz zdobyć umiejętności w zakresie obsługi tej aplikacji. Natomiast platforma e-learningowa Moodle wymaga w moim przekonaniu większego zgłębienia, aby móc utworzyć nowy kurs oraz korzystać z wielu możliwości, jakie daje ta platforma. Chcąc nabyć lub poszerzyć swoją wiedzę na temat platformy Moodle można było nieodpłatnie wziąć udział w cyklu szkoleń zdalnych organizowanych przez Europejskie Centrum Kształcenia Ustawicznego i Multimedialnego Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie. Każdy cykl obejmował trzy lub cztery spotkania, podczas których przedstawione zostało przygotowanie od podstaw kursu na platformie e-learningowej Moodle. Aby wziąć udział w tych szkoleniach konieczne było wyrażenie chęci udziału w szkoleniu w konkretnym dniu i o konkretnej godzinie za pośrednictwem poczty elektronicznej. Przystąpienie do szkolenia następowało poprzez kliknięcie w link, który został przesłany również na pocztę elektroniczną. Podczas każdego spotkania, trwającego około półtorej godziny, można było także zadawać pytania za pośrednictwem czatu. Po zakończonym szkoleniu prowadząca odpowiadała na wszystkie pytania. W razie wątpliwości lub problemów z przygotowaniem nowego kursu można było ponownie wziąć udział w konkretnym szkoleniu. Ponadto w razie trudności z utworzeniem nowego kursu można było kontaktować się za pomocą poczty elektronicznej z prowadzącą szkolenia, która odpowiadała na zadawane jej pytania.

W moim odczuciu praca na platformie Moodle wymagała od prowadzących, którzy nie posiadali wcześniej doświadczenia w pracy z tą platformą, zarówno nowych umiejętności, jak i poświęcenia większej ilości czasu, aby móc przygotować nowy kurs. Konieczne było także poświęcenie czasu na szkolenia. Z kolei z moich doświadczeń wynika, że studenci nie mieli problemu z obsługą platformy Moodle. Wynika to z faktu, że niektóre zajęcia na filologii germańskiej Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie oferowane były jeszcze przed wybuchem pandemii w formie e-learningu. Ponadto z perspektywy studenta, który jedynie musi zalogować się na platformę oraz wpisać

klucz dostępu otrzymany wcześniej przez prowadzącego, obsługa platformy nie wymaga dodatkowej wiedzy czy umiejętności.

Podczas wszystkich przeprowadzonych przeze mnie zajęć zdalnych nie napotkałam na żadne problemy techniczne związane z działaniem aplikacji Microsoft Teams czy platformy Moodle. Tylko dwukrotnie z powodu awarii prądu w moim miejscu zamieszkania zmuszona byłam na zmianę łącza internetowego stacjonarnego na hotspot ze smartfona. Podobnie sytuacja wyglądała także u niektórych studentów, którzy zmuszeni byli do korzystania z internetu z telefonu komórkowego, ponieważ ich stacjonarne łącza internetowe było zbyt wolne, aby móc bez zakłóceń wziąć udział w zajęciach zdalnych.

Zarówno w aplikacji Microsoft Teams, jak i na platformie Moodle można załączać pliki, co jest dla prowadzącego bardzo korzystne, ponieważ może używać materiałów, które służyły mu także podczas nauczania bezpośredniego. Ponadto prowadząc konwersatorium w aplikacji Microsoft Teams można zrobić zrzut ekranu i wykorzystać pokazy slajdów, których prowadzący używał również w nauczaniu bezpośrednim. Załączanie plików oraz zrzut ekranu oszczędzają czas poświęcony na przygotowanie zajęć zdalnych.

Moje zaskoczenie wzbudził fakt, że tylko ok. 40% studentów biorących udział w zajęciach zdalnych w aplikacji Microsoft Teams chciało włączyć kamerę internetową. Niechęć do używania kamery studenci tłumaczyli w ten sposób, że ze względu na brak potrzeby wyjścia z domu nie zakładali ubrań, tylko pozostawiali np. w piżamie. Natomiast w przypadku kobiet niechęć do załączania kamery była spowodowana brakiem makijażu. Ponadto niektórzy studenci podczas zajęć zdalnych wykonywali ćwiczenia fizyczne, np. jazda na rowerze stacjonarnym, co powodowało, że preferowali uczestnictwo w zajęciach bez załączania kamery.

Pozytywnym aspektem prowadzenia zajęć zdalnych była bardzo wysoka frekwencja, która wynosiła przykładowo podczas każdego z zajęć z *Praktycznej nauki języka niemieckiego* 95%, a podczas każdego z zajęć z *Dydaktyki* 100%. Tak dużej frekwencji nie obserwowałam na zajęciach bezpośrednich.

Do kolejnych pozytywnych aspektów prowadzenia zajęć zdalnie należy zaliczyć autentyczność komunikacji w języku obcym. Podczas zajęć zdalnych zdarzało się, że studentka lub student nie usłyszeli tego, co mówiłam lub ze względu na zakłócenia nie usłyszeli przykładowo mojego polecenia odnośnie numeru zadania, które będzie wykonywane. Wówczas zmuszeni byli w języku niemieckim poinformować, że nie usłyszeli jakiejś informacji i/lub sformułować grzeczne prośby o powtórzenie, również w języku niemieckim. To sprawiało, że komunikacja była bardziej autentyczna, niż ta w sali wykładowej.

Podsumowując, dzięki nauczaniu zdalnemu prowadzący oszczędza czas, który trzeba poświęcić na dojazd do pracy. Więcej czasu musi jednakże poświęcić na opanowanie poszczególnych narzędzi informatycznych, na przygotowanie kursów na platformie e-learningowej Moodle, a także na sprawdzanie prac, które często trzeba drukować (ponieważ nie ma możliwości nanoszenia poprawek w dokumencie), a następnie po ich sprawdzeniu skanować i odsyłać studentowi za pośrednictwem poczty elektronicznej.

4. Kształcenie zdalne na filologii germańskiej w Uniwersytecie Pedagogicznym im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie – opinia studentów

Pod koniec semestru letniego roku akademickiego 2019/2020 przeprowadziłam badanie ankietowe wśród studentów, którzy uczestniczyli w prowadzonych przeze mnie zajęciach zdalnych. Udział w ankiecie był dobrowolny i anonimowy. Za pośrednictwem poczty elektronicznej wysłałam na skrzynki elektroniczne konkretnych grup, z którymi miałam zajęcia, link do dokumentu Google Docs, w którym studenci mieli możliwość wpisania odpowiedzi na pytanie o wady i zalety nauczania zdalnego w porównaniu z nauczaniem bezpośrednim.

Do zalet nauczania w trybie zdalnym studenci zaliczają:

- możliwość codziennego kontaktu z językiem obcym nie wychodząc z domu. Szczególnie istotna dla studentów jest możliwość codziennego słuchania wykładów w języku niemieckim, uczestnictwo w konwersatoriach oraz możliwość wypowiedzi w tym języku podczas zajęć za pośrednictwem aplikacji Microsoft Teams.
- brak konieczności wychodzenia z domu. Zostając w domu studenci oszczędzają czas, który muszą poświęcić na dojazdy na uczelnię. Zaoszczędzony czas wykorzystywali np. na pisanie pracy licencjackiej.
- brak konieczności najmu mieszkania lub pokoju. Miejsce zamieszkania części studentów znajduje się poza Krakowem. To z kolei wymusza konieczność najmu mieszkania lub pokoju. Studenci pozostający w domach rodzinnych nie muszą tego robić, nie muszą także opłacać rachunków za prąd, wodę etc., kupować biletów, żeby wrócić do rodzinnego domu, co z kolei niesie za sobą oszczędności.
- większą możliwość pogodzenia nauki z pracą zawodową. Niektórzy studenci pracują w niepełnym wymiarze czasu pracy. Możliwość wykonywania kursów na platformie e-learningowej Moodle w dowolnym dla studentów dniu i o dowolnej godzinie umożliwia im ułożenie godzin pracy w taki sposób, że nie muszą np. po skończonej pracy spieszyć się na zajęcia, często spóźniając się na nie przez konieczność stania w korkach.

Do wad nauczania w trybie zdalnym studenci zaliczają:

- brak kontaktu z koleżankami i kolegami. Ze względu na pozostawanie w domu studenci widują się z koleżankami i kolegami z roku tylko podczas zajęć zdalnych, nie wychodzą wspólnie również po zajęciach, np. do kin czy klubów. Czują się z tego względu wyizolowani. Kontakt telefoniczny z koleżanką lub kolegą czy za pośrednictwem mediów społecznościowych nie jest dla nich tak cenny, jak kontakt w świecie realnym.
- brak kontaktu z prowadzącymi w takiej formie, jak przed pandemią. Studenci preferują konsultacje stacjonarne w porównaniu z tymi w aplikacji Microsoft Teams, nie uzasadniając tej preferencji.
- pogorszenie stanu zdrowia. Ze względu na konieczność pracy przy komputerze przez kilka godzin dziennie studenci odczuwają częstsze bóle głowy, gorsze samopoczucie oraz zauważają u siebie wzrost masy ciała.

- zdaniem studentów uczestnictwo w zajęciach, które prowadzone są tylko zdalnie przez dłuższy czas jest nużące i sprzyja popadaniu w nudę. Studenci preferują zajęcia w formie hybrydowej.

Przeprowadzone przez mnie badanie odnosiło się do ewaluacji zajęć zdalnych jedynie na filologii germańskiej. Bardziej obszerne badanie dotyczące oceny zajęć zdalnych w całym Uniwersytecie Pedagogicznym im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie przeprowadzone zostało w Instytucie Filozofii i Socjologii tegoż uniwersytetu. Wyniki prezentowane w tym badaniu pokrywają się z wynikami uzyskanymi przeze mnie (por. P. Długosz, 2020: 4).

5. Wnioski

Reasumując, należy stwierdzić, że nauczanie zdalne niesie za sobą korzyści, zarówno dla studentów, jak i prowadzących. Dzięki takiemu nauczaniu można oszczędzać czas, np. czas związany z dojazdem na uczelnię. Można zaoszczędzić także pieniądze, np. na biletach komunikacyjnych czy na najmie mieszkania. Dostępność oraz różnorodność będących do dyspozycji studentów i prowadzących narzędzi informatycznych sprawia, że nauczanie zdalne może być organizowane w sposób efektywny, zróżnicowany i interesujący dla studenta. Za pomocą tych narzędzi możliwa jest także ewaluacja efektów kształcenia. Pomimo wymienionych wyżej zalet nauczania zdalnego, jak wynika z przeprowadzonego badania, optymalne dla studentów byłyby zajęcia prowadzone w sposób hybrydowy. Aspekt społeczny i psychologiczny wydają się być ważniejsze od wymienionych w niniejszym artykule zalet prowadzenia zajęć w sposób zdalny. Kształcenie na uczelni wyższej to nie tylko zdobywanie wiedzy, ale również kontakty międzyludzkie, a więc spotkania w świecie realnym studenta z prowadzącym, studenta z innymi studentami, spotkania studentów także po skończonych zajęciach. Z jednej strony wydaje się, że żadne, nawet najlepsze narzędzia informatyczne, nie są w stanie zrekomensować braku tych kontaktów – spotkanie z koleżankami i kolegami z roku na ekranie komputera nie jest tożsame ze spotkaniem w świecie realnym. Z drugiej strony dzięki tym narzędziom nauczanie w czasie pandemii jest w ogóle możliwe. Jak wielkie byłyby ubytki w wiedzy studentów, w szczególności jak wielkie byłyby uwstecznienie w posługiwaniu się językiem obcym, gdyby podczas trwania pandemii nie było narzędzi i możliwości przekazywania wiedzy, a co za tym idzie możliwości codziennego kontaktu z językiem obcym. Takich narzędzi do przekazywania wiedzy nie było podczas pandemii grypy hiszpanki, która miała miejsce w latach 1918–1920. Wówczas w Polsce także zamykano szkoły⁴, a dzieci i młodzież nie miały możliwości pobierania nauki. Należy zatem docenić postęp technologiczny i rozwój informatyczny, dzięki któremu możemy przekazywać i zdobywać wiedzę, a także czerpać korzyści materialne, wykonując pracę zdalnie.

⁴ <https://wielkahistoria.pl/wnioski-z-epidemii-hiszpanki-1918-1919-w-polsce/>

Bibliografia

- Clarke A. (2004). *E-learning – nauka na odległość*. Warszawa: Wydawnictwa Komunikacji i Łączności.
- Długosz P. (2020). *Raport z II etapu badań studentów UP. Opinia na temat zdalnego nauczania i samopoczucia psychicznego*. Kraków: Instytut Filozofii i Socjologii Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie.
- Hyla M. (2005). *Przewodnik po e – learningu*. Kraków: Oficyna Ekonomiczna.
- Kuzak R. (2020). *Wnioski z epidemii hiszpanki 1918–1919 w Polsce. Władze twierdziły, że zamykanie szkół, kin i teatrów nie ma sensu*. <https://wielkahistoria.pl/wnioski-z-epidemii-hiszpanki-1918-1919-w-polsce/>, dostęp: 14.09.2020 r.
- Marković J. (2008). Założenia e-learningu. Platformy e-learningowe. W: *Centrum e-learningu AGH: Wprowadzenie do e-learningu*. Kraków: Uczelniane Wydawnictwa Naukowo-Dydaktyczne AGH. https://www.cel.agh.edu.pl/wp-content/uploads/2009/11/wprowadzenie_do_e-learningu.pdf, dostęp 05.09.2020 r.
- Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 11 marca 2020 r. w sprawie czasowego ograniczenia funkcjonowania niektórych podmiotów systemu szkolnictwa wyższego i nauki w związku z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, <https://dziennikustaw.gov.pl/DU/2020/405>, dostęp 15.08.2020 r.
- Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 23 marca 2020 r. w sprawie czasowego ograniczenia funkcjonowania niektórych podmiotów systemu szkolnictwa wyższego i nauki w związku z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, <https://dziennikustaw.gov.pl/DU/2020/511>, dostęp 15.08.2020 r.

Słowa kluczowe

pandemia choroby COVID19, nauczanie zdalne na uczelni wyższej, platforma e-learningowa Moodle, aplikacja Microsoft Teams, doświadczenia prowadzącej w zakresie nauczania zdalnego, opinia studentów na temat zajęć prowadzonych zdalnie

Abstract

Distance learning at the German Philology of the Pedagogical University of Krakow during the COVID-19 pandemic – teacher’s experiences and students’ opinions

As of March 2020, the COVID-19 pandemic somewhat forced higher education institutions to conduct classes in the form of distance learning. The present paper examines the concept of distance education, drawing on a few definitions from the research literature. The paper then discusses the experiences with distance learning of one of the teachers of the German Philology at the Pedagogical

University of Krakow. What is more, the article presents the results of a questionnaire study conducted among German philology students that concerned their opinion on the advantages and drawbacks of distance education. The advantages enumerated by the students include, among others, having everyday contact with the foreign language, saving time (not having to commute) and saving money (on rent or bus/train tickets). The disadvantages, on the other hand, include, among others, the lack of contact with fellow students and health problems. The paper concludes with reflection on distance education.

Keywords

the COVID-19 pandemic, distance learning at university, learning management system Moodle, Microsoft Teams, teachers' experiences with regard to distance education, students' opinions regarding distance education